

Talousarvio ja -suunnitelma 2024-2026: laadintaohje

Sisällys

1	Talousarvion laadinnan lähtökohdat.....	1
1.1	Säännökset ja suositukset	1
1.2	Taloussuunnitteluprosessi.....	2
1.3	Yleinen taloudellinen tilanne ja kehitysnäkymät	3
1.4	Kuntatalouden tilanne ja kehitysnäkymät.....	4
2	Strategia.....	6
3	Talousarviokehys.....	7
3.1	Laskentaperiaatteita	7
3.2	Kehyksen mukainen tulossuunnitelma	9
3.3	Kehyksen mukainen rahoituslaskelma.....	10
3.4	Investointisuunnitelma.....	11
4	Talousarviovalmistelun sisältö	12

1 Talousarvion laadinnan lähtökohdat

1.1 Säännökset ja suositukset

Kunnan talousarvion ja -suunnitelman laatimisesta sekä kuntastrategiasta säädetään kuntalaissa (410/2015). Lisäksi Kuntaliitto on antanut suosituksen talousarvion laatimisesta (<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2165-kunnan-ja-kuntayhtymän-talousarvio-ja-suunnitelma>).

Kuntalain 110 §:n mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja veloitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Kuntalain 37 §:n mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkä aikavälin tavoitteista. Kuntastrategian tulee perustua arvioon kunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteuttamiseen. Kuntastrategiassa tulee määritellä myös sen toteutumisen arviointi ja seuranta.

Kuntastrategia tulee ottaa huomioon kunnan talousarvion ja -suunnitelman laatimisessa. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tässä määräajassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa ja -suunnitelmassa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa.

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Muutoksista talousarvion sitoviin eriin päättää valtuusto ja muutokset on esitettävä valtuustolle talousarviovuoden aikana.

Viitasaaren kaupungin hallintosäännön 86 § mukaan kaupunginhallitus hyväksyy suunnittelukehykset ja talousarvion laadintaohjeet. Toimielimet laativat talousarvioehdotuksensa. Valtuusto hyväksyy talousarviossa toimielimelle sitovat tehtäväkohtaiset toiminnan ja talouden tavoitteet, sekä niiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot, sekä kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa talousarvioon brutto- tai nettomääräisenä.

Tässä laadintaohjeessa annetaan toimialoille suunnittelukehykset ja sisällölliset ohjeet, joiden mukaan talousarvioesitykset tulee laatia.

1.2 Taloussuunnitteluprosessi

Syksyn 2023 taloussuunnitteluprosessi kytkeytyy kiinteästi organisaatiomuutoksen valmisteluun. Viitasaaren kaupungin suunnittelulautakunnat toimivat 31.12.2023 saakka Wiitaunionin purkautumisen jälkeistä vuoden 2024 toimintaa valmistelevinä toimieliminä. Suunnittelulautakuntien tehtävänä on arvioida ja suunnitella kaupunkistrategian toimeenpano-ohjelma toimialalle, laatia vuoden 2024 talousarvio lautakunnalle sekä suunnitella toimialan sisäinen ratkaisovalta ja henkilöstöorganisaatio vuoden 2024 hallintosääntöön. Suunnittelulautakuntien esitykset käsitellään kaupunginhallituksessa, joka tekee niitä koskevat varsinaiset päätökset.

Ympäristölautakunta valmistele oman toimialansa toimeenpano-ohjelman ja talousarvion kaupunginhallituksen käsiteltäväksi. Kaupunginhallitus valmistele oman toimialansa toimeenpano-ohjelman ja talousarvion.

Taloussuunnitteluprosessin tavoiteaikataulu:

- Kaupunginhallitus antaa talousarviokehukset ja laadintaohjeen kokouksessaan 21.8.2023.
- Talousarviota valmistelevat esihenkilöt ja viranhaltijat tuottavat omat valmisteluaineistonsa toimialajohtajien käyttöön 15.9.2023 mennessä.
- Suunnittelulautakunnat ja ympäristölautakunta antavat talousarvioehdotuksensa kaupunginhallitukselle 13.10.2023 mennessä.
- Kaupunginhallitus käsittelee oman toimialansa talousarvioehdotusta syys-lokakuun kokouksissaan ja talousarviokokonaisuutta loka-marraskuun kokouksissaan.
- Kaupunginvaltuustolle esitellään talousarvion valmistelutilannetta iltakoulussa 23.10.2023.
- Valtuusto päättää vuoden 2024 kunnallis- ja kiinteistöveroprosentit 13.11.2023.
- Talousarviota ja siihen liittyvää henkilöstö- ja koulutussuunnitelmaa käsitellään yhteistoimintaelimessä ennen kaupunginhallituksen lopullisen talousarvioesityksen tekemistä.
- Kaupunginjohtajan talousarvioesitys valmistuu 4.12.2023.
- Kaupunginhallitus käsittelee kaupunginjohtajan talousarvioesitystä 11.12.2023 ja tekee lopullisen talousarvioesityksensä valtuustolle.
- Valtuusto päättää vuoden 2024 talousarviosta 18.12.2023.
- Lautakunnat vahvistavat oman tehtäväalueensa käyttösuunnitelmat talousarvion hyväksymisen jälkeen viimeistään 28.2.2024.

1.3 Yleinen taloudellinen tilanne ja kehitysnäkymät

Kesällä 2023 talouden tilannekuva on kaksijakoinen niin Suomessa kuin maailmalla. Palvelut ovat vahvassa kasvussa, työllisyystilanne edelleen kohenee ja palkat nousevat. Toisaalta teollisuuden tilanne on selvästi heikompi ja korkojen nousu on saanut rakentamisen syvään laskuun. BKT:n odotetaan pysyvän viime vuoden 2022 tasolla.

Kysynnän odotetaan kuitenkin piristyvän loppuvuonna, kun hintojen nousu hidastuu, korkojen nousu pysähtyy ja kotitalouksien tulot kasvavat aiempaa nopeammin. Lisäksi tuotannollisten investointien näkymät ovat poikkeuksellisen valoisat, sillä vihreään siirtymään liittyviä investointisuunnitelmia on Suomeen ennätysellisen paljon. Tuotannon kasvu nopeutuu ja BKT kasvaa 1,4 prosenttia vuonna 2024 ja 1,9 prosenttia vuonna 2025.

Kuluttajahintojen nousu on selvästi hidastunut kevään aikana, kun energian hinta on laskenut. Hintojen hidastuminen on kuitenkin ollut hieman odotuksia hitaampaa. Yllättävää on ollut tavaroiden hintojen nousun jatkuminen, vaikka raaka-aineiden ja kuljetusten hinnat ovat tulleet selvästi alas. Inflaation hidastuminen kuitenkin jatkuu, mikä kohentaa kotitalouksien ostovoimaa. Kotitalouksien ostovoimaa tukee myös palkkojen ja etuuksien totuttua nopeampi nousu erityisesti tänä vuonna. Ostovoiman paranemisen myötä yksityinen kulutus kääntyy kasvuun ensi vuonna.

Työllisyys on jatkanut kasvua alkuvuoden ja sekä työllisyys- että osallistumisaste ovat ennätyskorkeat. Työllisyyden lievä lasku vuoden 2023 lopulla jää vähäiseksi ja työllisyys kasvaa uudelleen jo ensi vuonna. Vuoteen 2025 mennessä 15–64 -vuotiaiden työllisyysaste nousee 74,6 prosenttiin ja työttömyysaste laskee 6,6 prosenttiin päättyen alemmalle vuositasolle kuin kertaakaan sitten 1990-luvun alun. Avoimia työpaikkoja on edelleen varsin paljon.

Julkinen talous vahvistui vuosina 2021 ja 2022, mutta nopean kohenemisen jälkeen julkisen talouden rahoitusasema alkaa heikentyä. Julkisyhteisöjen alijäämä on 2,4 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2023 ja kasvaa siitä kolmeen prosenttiin vuonna 2025. Suurinta alijäämää tekee valtionhallinto, mutta myös hyvinvointialueet aloittavat toimintansa alijäämäisinä, eikä alijäämä ole oikene-massa ennustejaksolla. Kuntahallinto pysyy koko ennustejakson lähellä tasapainoa.

Julkisen talouden ennusteen mukaan valtionhallinnon ja paikallishallinnon yhteenlaskettu mittava alijäämä, väestön ikääntyminen sekä edelleen kasvavat velanhoitokustannukset pitävät velkasuhteen nousevalla uralla jatkossakin. Julkisen talouden ennuste on tehty kesäkuun alussa nk. muuttomattoman politiikan urana, eli uuden hallituksen linjauksia ei ole otettu ennusteessa huomioon.

Ennusteeseen sisältyy huomattavan paljon epävarmuutta. Korkojen ja hintojen nousu voi laskea kotitalouksien kulutusta ennustettua enemmän, ja riskinä olisi myös pankkisektorin ajautuminen ongelmiin. Edelleen on myös mahdollista, että sotatilanne Ukrainassa tai Venäjän sisäinen kehitys aiheuttavat uusia negatiivisia vaikutuksia maailman ja Suomen talouteen.

Lähde: Valtiovarainministeriö. Taloudellinen katsaus, kesä 2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-478-3>

1.4 Kuntatalouden tilanne ja kehitysnäkymät

Kevään 2023 kuntatalouden tilannekuva perustuu kuntien ja kuntayhtymien vuoden 2022 tilinpäätösarvioihin. Niiden perusteella kuntien menot kasvoivat edelleen ripeästi, kuntien talous eriytyy vauhdilla ja hyvän tuloksen taustalla olivat lähinnä kertaluonteiset erät. Tilinpäätösarviotietoihin sisältyy merkittävää epävarmuutta esimerkiksi sairaanhoitopiirien kertyneiden alijäämien kattamisen suhteen.

Kuntatalous oli talouden tunnuslukujen perusteella melko lähellä tasapainoa edellisvuoden tapaan. Toiminnan ja investointien rahavirta heikkeni hieman edellisvuodesta ja päättyi noin 460 milj. euroa negatiiviseksi. Ilman Helsingin kaupungin liikennelaitoksen yhtiöittämistä ja kuntien huomattavia myyntivoittoja toiminnan ja investointien rahavirta olisi kuitenkin ollut huomattavasti heikompi.

Kuntatalouden vuosikate säilyi vahvana, vaikka heikkenikin 4,2 mrd. euroon eli 450 milj. eurolla edellisvuodesta. Vuosikate riitti hyvin kattamaan kuntatalouden nettoinvestoinnit, jotka pienenivät 3,8 mrd. euroon investointien luovutustulojen poikkeuksellisen suuren kasvun seurauksena. Vuosikatteen heikkenemisen taustalla oli toimintakulujen, etenkin palvelujen ostojen voimakas kasvu. Toimintatuotoissa näkyi erityisesti valtion korona-avustusten pieneneminen edellisvuodesta. Toimintakate heikkeni kuntataloudessa yhteensä 7,1 prosenttia. Yhä useamman kunnan ja kuntayhtymän vuosikate oli negatiivinen. Alijäämäisten kuntien määrä laski, kuntayhtymien puolestaan nousi.

Kuntatalouden tilikauden tulos heikkeni hieman edellisvuodesta, mutta säilyi edelleen varsin vahvana päättyen 1,2 mrd. euroa positiiviseksi. Kuntatalouden hyvää tulosta selittävät työllisyyden ja talouden suotuisa kehitys ja siitä seurannut verotulojen ripeä kasvu. Kuntatalouden lainakanta oli vuoden 2022 lopulla kaikkiaan 24,5 mrd. euroa. Lainakannan kasvu hidastui selkeästi viime vuosien vauhdista. Omaisuuden myynnit vähensivät lainanottotarvetta kunnissa.

Suomen hajanainen kuntarakente, väestön ikääntyminen ja syntyvyyden lasku ovat johtaneet kuntakentän eriytymiseen, joka uhkaa edelleen kiihtyä tulevina vuosina, jos väestörakenteen muutos jatkuu ennustetun kaltaisena. Eriytymiskehitys vaikeuttaa kuntien lakisääteisten tehtävien toteutusta taloudellisesti ja toiminnallisesti kestäväällä tavalla. Se myös vaikeuttaa kuntatalouden ohjausta sekä kunnille annettavien tehtävien ja veloitteiden vaikutusten arviointia. Mitä suuremmat olosuhde-, tarve- ja tulopohjaerot kuntien välille muodostuvat, sitä vaikeampaa valtionosuusjärjestelmällä on tasata eroja siten, että järjestelmä samalla myös kannustaisi kuntia taloudelliseen ja toiminnalliseen tehokkuuteen.

Eriytymiskehitys on johtanut kuntien toiminnan ja talouden näkökulmasta hyvin erisuuntaisiin ja -asteisiin muutospaineisiin. Suurissa ja kasvavissa kunnissa investointipaineet ovat kovat, kun taas pienenevien lapsi- ja nuorisoiäluokkien kunnissa varhaiskasvatuksen ja koulutuspalveluiden tarve laskee ja haasteena on sopeuttaa sekä palveluverkkoa että toimintaa vastaamaan pienenevää palvelutarvetta.

Vuoden 2023 alussa voimaan tullut hyvinvointialueuudistus tuo myös osaltaan näkyväksi, kuinka suuriksi erot kuntien meno- ja tulorakenteissa ovat ehtineet kasvaa ennen uudistuksen toimeenpanoa. Jotta poikkeamat kunnalta uudistuksessa siirtyvien kustannusten ja tulojen määrässä eivät aiheuttaisi merkittäviä muutoksia kunnan talouden tasapainoon, uudistuksen vaikutuksia tasataan voimakkaasti valtionosuuksiin sisältyvillä rahoituselementeillä. Tämän seurauksena verotulojen ja valtionosuuksien painoarvot kuntakohtaisessa verorahoituksessa ovat muuttuneet vuoden 2023 alusta alkaen merkittävästi.

Verorahoituksen rakenteen muutokset edellyttävät uudenlaista talouden suunnittelua kunnissa. Monien pienten, matalan syntyvyyden vanhusväestövaltaisten kuntien, verorahoitus muuttuu uudistuksen myötä valtionosuuspainotteisesta pääosin omiin verotuloihin perustuvaksi. Tällaiset kunnat ovat aikaisempaa riippuvaisempia omien verotulojensa kehityksestä, ja huolena on, että työikäisen väestön määrän väheneminen heikentää näiden kuntien tulojen kehitystä. Vastaavasti aikaisemmin suhteellisen vähän valtionosuuksia saaneet suuret ja kasvavat kunnat ovat keskimäärin aikaisempaa riippuvaisempia valtionosuuksien kehityksestä. Eriytymiskehitys näkyy myös kuntien edellytyksissä järjestää lakisääteisiä palveluita. Ongelmat työvoiman saatavuudessa, kaupungistuminen sekä syntyvyyden pieneneminen edellyttävät uusia palveluiden järjestämistapoja niin kunnissa kuin valtakunnallisestikin.

Kuntatalousohjelmassa ja kevään 2023 julkisen talouden suunnitelmassa on huomioitu vuodesta 2025 voimaan astuva TE-uudistus. Työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisvastuun ja työttömyysturvan laajennetun rahoitusvastuun siirron vaikutuksen kuntien talouteen ja rahoitukseen on huomioitu kuntatalousohjelmassa. Kokonaisuudessaan uudistus lisää kuntien valtionosuuksia noin 900 milj. eurolla. Valtionosuus TE-palvelujen järjestämiseen kohdennetaan kuntiin työikäisen väestön sekä työttömien määrän perusteella.

Lähteet:

Kuntaliitto: Tilinpäätösanalyysi <https://www.kuntaliitto.fi/talous/kuntatalouden-tilastot/tilinpaatosanalyysit>

Valtiovarainministeriö: Kuntatalousohjelma vuosille 2024–2027, kevät 2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-206-2>

2 Strategia

Viitasaaren kaupunkistrategia on laadittu vuosille 2022–2026 ja se on hyväksytty 12.9.2022.

VIITASAARI *Pikkasen parempi periferia*

Vahvasti viitasaarelainen

TOIMINTA-AJATUS:
Edistämme asukkaidemme hyvinvointia, sivistystä ja alueemme elinvoimaa laajassa yhteistyössä.

ARVOMME:
Vastuullisesti, rohkeasti ja avoimesti.

VISIO 2035
Vuonna 2035 Viitasaari on 10 000 asukkaan ja kausiasukkaan elinvoimainen, luonnon voimavaroja kestävästi hyödyntävä, kasvava seutukeskus.

Päämäärät

1. Vireä elinkeinoelämä ja monipuolinen työpaikkatarjonta elinvoiman tukijalkana.
2. Viihtyisää asumista keskustasta kyliin.
3. Tavoitteena hyvinvoiva ja osallistuva kuntalainen.
4. Kestävästi ja rohkeasti kehittyvä Viitasaari.

Strategiaa toteutetaan vuosittain osana talousarviota sekä muilla strategisilla ohjelmilla tai suunnitelmilla. Talousarviossa ja -suunnitelmassa asetetaan toimielintasolla strategiasta johdetut toiminnalliset tavoitteet, joiden toteutumista seurataan säännöllisesti vuosittain.

Suunnittelulautakuntien tehtävänä on arvioida ja suunnitella kaupunkistrategian toimeenpano-ohjelma toimialalle. Toimeenpano-ohjelma suunnitellaan strategiakaudelle vuoteen 2026. Toimeenpano-ohjelma johdetaan strategiassa määritellyistä päämääristä ja keinoista. Siinä määritellään toimenpiteet, aikataulut ja vastuut sekä seurannan mittarit.

Toimeenpano-ohjelmien valmistelu kytkeytyy tiiviisti organisaatiomuutoksen valmisteluun ja talous-suunnitteluprosessiin. Jatkossa toimeenpano-ohjelmia päivitetään rullaavasti talousarviovalmistelun yhteydessä.

3 Talousarviokehys

3.1 Laskentaperiaatteita

Talousarviokehystä on valmisteltu vuoden 2022 tilinpäätöksen, vuoden 2023 talousarvion ja puoli-vuosikatsauksen sekä vuosia 2023–2026 koskevien talousennusteiden pohjalta. Hyvinvointialueuudistuksessa kuntien rahoituspohja ja tehtäväkenttä muuttuivat merkittävästi. Kuntatalouden uuden tasapainon löytäminen uudistuksen jälkeisellä siirtymäajalla on haastavaa, koska talouden suunnitteluun liittyy tällä hetkellä poikkeuksellisen paljon epävarmuustekijöitä.

VEROTULOT	TA 2023	TPE 2023	Kehys 2024	TS 2025	TS 2026
Verotulot	12 543 000	13 089 000	12 739 000	12 809 000	13 061 000
Kunnan tulovero		8 601 000	8 530 000	8 447 000	8 582 000
Osuus yhteisöveron tuotosta		2 472 000	2 185 000	2 338 000	2 455 000
Kiinteistövero		2 016 000	2 024 000	2 024 000	2 024 000

Verotuloarviot perustuvat Kuntaliiton 14.4.2023 julkaisemaan veroennustekehikkoon. Seuraava veroennuste julkaistaan elokuun loppupuolella. Veroennuste perustuu vuonna 2023 käytössä oleviin veroprosentteihin ja siinä on huomioitu, että kunnan tulovero tulee jatkossa asettaa 0,10 prosenttiyksikön tarkkuuteen.

Tämänhetkinen näkymä vuoden 2023 verotulokertymästä on selvästi talousarviota parempi. Vuoden 2023 verotulot ovat tuleviin vuosiin verrattuna poikkeukselliset ns. verohäntien vuoksi, kun osa vuoden 2023 verotuloista tilitetään vielä vanhalla vuoden 2022 veroprosentilla ja yhteisöveron jakoosuudella. Suunnitelmavuosien verotulojen toteutumiseen vaikuttavat sekä alueen työllisyyskehitys että yritysten talousnäkymät.

VALTIONOSUUDET	TA 2023	TPE 2023	Kehys 2024	TS 2025	TS 2026
Valtionosuudet	9 926 000	9 926 000	8 353 109	7 680 373	7 668 641
Peruspalvelujen vos			4 571 586		
Verotuloihin perustuva vos-tasaus			2 527 417		
Opetus- ja kulttuuritoimen muu vos			31 174		
Verotulomenetyksen korvaus			1 325 930		
Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvaukset			-102 998		
<i>Siirtolaskelman oikaisut?</i>			208 000	208 000	208 000
<i>TE 25 valtionosuus?</i>				792 168	692 677

Valtionosuudet on arvioitu Kuntaliiton 24.4.2023 julkaiseman kuntakohtaisen vuoden 2024 valtionosuuslaskelman ja 26.5.2023 päivitetyn valtionosuus-jakoavaimen pohjalta. Laskelmissa on huomioitu hyvinvointialueuudistukseen liittyvät rahoituksen siirtolaskelmat valtiovarainministeriön 6.4.2023 laskelmien perusteella. Tarkistettut siirtolaskelmat julkaistaan elo-syyskuun vaihteessa. Tarkistetuissa siirtolaskelmissa huomioitavat oikaisuerät voinevat lisätä valtionosuuksien vuotuista tasoa noin 200.000 eurolla, mutta tätä ei ole varovaisuuden vuoksi sisällytetty kehykseen.

Suunnitelmakaudella valtionosuudet vähenevät selvästi vuoden 2023 ja 2024 tasosta. Tämä johtuu hyvinvointialueuudistukseen liittyvistä valtionosuusjärjestelmän tasauselementeistä, joilla muutoksen taloudellista vaikutusta porrastetaan siirtymäkaudelle. Peruspalvelujen rahoitus pohjan heikkenemisestä aiheutuu merkittävää sopeuttamispainetta käyttötalouteen ja toimintaan.

Arvio työllisyysalueuudistukseen liittyvästä yleiskatteisesta valtionosuusrahoituksesta taloussuunnitelmavuosille 2025–2026 perustuu työllisyysaluesimulaattoriin, jossa laskennan pohjana on työikäisen väestön ja laaja-alaisen työttömyyden määrä. Työllisyysalueuudistusta on tässä vaiheessa suunniteltu kustannusneutraalina eikä siihen liittyviä valtionosuustuloja ja käyttömenoja ole sisällytetty suunnitelmavuosien kehukseen.

Toimintatuloissa arvioidaan noin 2 prosentin kasvua kuluvan vuoden talousarvioon. Myyntituloja vähentää Wiitaunionin sisäisen palvelumyynnin poistuminen. Maksutulojen ja muiden toimintatulojen kasvuodotus on noin 2 prosenttia. Avustustulojen arvioidaan pysyvän edellisvuoden tasolla. Ulkoisten vuokratulojen kasvu perustuu odotukseen vuokrasopimusten tarkistuksessa käytettävän elinkustannusindeksin vuosimuutoksesta, joka oli heinäkuussa 6,45 %. Hyvinvointialueen määräraikaisten vuokrasopimusten kesto 3+1 vuotta päättyy suunnitelmakaudella vuoden 2025 loppuun, ja optiovuoden käytöstä on ilmoitettava vuoden 2024 loppuun mennessä.

Henkilöstömenojen budjetointi ja henkilöstösuunnitelmien laadinta on osa organisaatiomuutoksen valmistelua ja vuoden 2024 talousarvion valmistelua suunnittelulautakunnissa. Kehyslaskelmassa on huomioitu 30.4.2025 saakka voimassa olevan kunta-alan sopimusratkaisun vaikutus vuoden 2024 palkkakustannuksiin, minkä on arvioitu olevan 2,99 % edellisen vuoden keskiarvoon verrattuna. Talousarviovalmistelun apuna käytettäviin palkka-aineistoihin on laskettu teknistä korotusta olevan henkilöstön elokuun palkkasummiin 2,0 %. Henkilösivukulut lasketaan teknisesti palkkakustannusten suunnittelun yhteydessä.

Materiaalien ja palvelujen ostojen kustannuksiin kohdistuu kova kasvupaine. Kuntien peruspalvelujen hintaindeksin vuosimuutos oli vuoden 2023 ensimmäisellä neljänneksellä 4,9 %, tavaroiden ja palvelujen ostoissa 6,1 %. Kehyslaskelmassa tavoitellaan kustannusten kasvun pysymistä noin 2 prosentissa. Wiitaunionin sisäisen palvelumyynnin poistuminen on huomioitu kehyslaskelmassa palvelujen myyntitulojen vähennystä vastaavana ostomenojen vähennyksenä.

Avustusten odotetaan pysyvän kuluvan vuoden tasolla, samoin **muiden toimintamenojen**.

Rahoitustulojen ja -kulojen osalta tavoite kehyslaskelmassa on, että sijoituksista saatavilla tuloilla katetaan lainanhoidon kustannukset.

Poistoihin on arvioitu voimassaolevan investointisuunnitelman mukaista lisäystä.

3.2 Kehyksen mukainen tulossuunnitelma

TULOSSUUNNITELMA ulkoinen	TP 2022	TPE 2023	Kehys 2024	TS 2025	TS 2026
Toimintatulot	35 232 425	7 160 993	7 314 428	7 415 661	7 415 661
Myyntitulot	25 421 543	2 566 184	2 500 000	2 500 000	2 500 000
Maksutulot	5 001 212	459 050	470 000	470 000	470 000
Tuet ja avustukset	2 646 719	750 565	750 000	750 000	750 000
Muut toimintatulot	2 162 951	3 385 194	3 594 428	3 695 661	3 695 661
Vuokratulot	1 850 448	3 170 094	3 374 428	3 475 661	3 475 661
Muut toimintatulot	312 503	215 100	220 000	220 000	220 000
Toimintamenot	-84 807 303	-25 267 408	-25 604 896	-24 704 760	-24 644 760
Henkilöstömenot	-35 592 107	-14 120 754	-14 277 896	-13 885 760	-13 885 760
Palvelujen ostot	-40 100 841	-7 211 918	-7 340 000	-7 045 000	-7 045 000
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-4 633 758	-2 568 977	-2 622 000	-2 500 000	-2 440 000
Avustukset	-2 196 674	-753 250	-750 000	-724 000	-724 000
Muut toimintamenot	-2 283 924	-612 509	-615 000	-550 000	-550 000
Toimintakate	-49 574 879	-18 106 415	-18 290 468	-17 289 099	-17 229 099
Verotulot	23 462 490	13 089 000	12 739 000	12 809 000	13 061 000
Valtionosuudet	27 734 213	9 926 000	8 353 109	7 680 373	7 668 641
Rahoitustulot ja -menot	244 252	-71 000	0	0	0
Vuosikate	1 866 077	4 837 585	2 801 641	3 200 273	3 500 542
Poistot ja arvonalentumiset	-2 842 232	-2 677 749	-2 800 000	-3 200 000	-3 500 000
Satunnaiset erät	0	0	0	0	0
Tilikauden tulos	-976 155	2 159 836	1 641	273	542
Tilikauden yli-/ alijäämä	-976 155	2 159 836	1 641	273	542
Tavoitteet ja tunnusluvut					
Toimintatulot / toimintamenot, %	41,54 %	28,34 %	28,57 %	30,02 %	30,09 %
Vuosikate / Poistot, %	65,66 %	180,66 %	100,06 %	100,01 %	100,02 %
Vuosikate, euroa / asukas	314	825	485	563	625
Kertynyt yli-/alijäämä	26 339 324	28 499 160	28 500 801	28 501 074	28 501 616

Kehyksen mukaisessa tulossuunnitelmassa kaupungin talous pysyy tasapainossa suunnittelukauden ajan. Vuosikate kattaa poistot, ja tilikauden tulos päättyy kutakuinkin nolnaan. Tasapainon saavuttaminen edellyttää käyttötalouden sopeuttamista heikkenevään rahoituspohjaan. Käytännössä tämä tarkoittaa erityisesti toimintamenojen kriittistä tarkastelua.

Kestävä kuntatalous vuosikatteella tarkasteltuna on kaupunkistrategiassa asetettu kestävä ja rohkeasti kehittyvän Viitasaaren päämäärän toteutumisen seurannan mittariksi. Kestävä kuntatalouden tavoite on koko kaupunkiorganisaation yhteinen, joten tulossuunnitelman käyttötalouden kehystä ei pureta toimialakohtaisiksi suunnittelukehyksiksi.

Talousarviovalmistelussa varaudutaan tarkistamaan kehystä ja sen mukaista tulossuunnitelmaa rahoituspohjan mukaisiin muutoksiin syksyn valtionosuuslaskelmien julkaisemisen jälkeen.

3.3 Kehyksen mukainen rahoituslaskelma

RAHOITUSOSA	TP 2022	TPE 2023	Kehys 2024	TS 2025	TS 2026
Toiminnan rahavirta	1 838 903	4 837 585	2 801 641	3 200 273	3 500 542
Vuosikate	+/- 1 866 076	4 837 585	2 801 641	3 200 273	3 500 542
Satunnaiset erät	+/- 0	0			
Tulorahoituksen korjaukset	+/- -27 173	0			
Investointien rahavirta	-2 556 016	-3 039 000	-3 000 000	-4 000 000	-3 500 000
Investointimenot	- -2 831 099	-3 319 000	-4 500 000	-5 500 000	-3 500 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	+ 220 000	280 000	1 500 000	1 500 000	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	+ 55 082	0			
Toiminnan ja investointien rahavirta	-717 113	1 798 585	-198 359	-799 727	542
Rahoituksen rahavirta	552 564	-1 252 585	198 359	799 727	-542
Antolainauksen muutokset	-860 886	0	0	0	0
Antolainasaamisten lisäys	- -2 003 122	0			
Antolainasaamisten vähennys	+ 1 142 235	0			
Lainakannan muutokset	-645 215	-1 252 585	198 359	799 727	-542
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	+ 22 371	0	198 359	799 727	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	- -667 586	-960 000			
Lyhytaikaisten lainojen muutos	+/- 0	-292 585			-542
Oman pääoman muutokset	+/- 0	0			
Muut maksuvalmiuden muutokset	+/- 2 058 666	0	0	0	0
Vaikutus maksuvalmiuteen	-164 549	546 000	0	0	0
Tavoitteet ja tunnusluvut					
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelt	15 382 967	484 655	257 399	-161 096	-462 072
Investointien tulo-rahoitus, %	71,47 %	159,18 %	93,39 %	80,01 %	100,02 %
Lainanhoitokate	2,34	3,30			

Kehyksen mukaisessa rahoitussuunnitelmassa on huomioitu tämänhetkisen investointisuunnitelman mukainen investointitaso. Rahoituksen osalta suunnittelu tarkentuu talousarviovalmistelun edetessä.

3.4 Investointisuunnitelma

Tämänhetkinen vuosille 2023–2026 laadittu investointisuunnitelma esitetään ohessa hankeryhmittäin. Investointisuunnitelma on hyväksytty kuluvalle vuodelle sitovana ja suunnitelmavuosille 2024–2026 ohjeellisena. Investointisuunnitelma tarkennetaan talousarviovalmistelun yhteydessä ja hyväksytään se vuodelle 2024 sitovana ja suunnitelmavuosille 2025–2026 ohjeellisena.

Hankeryhmä Hanke	TP 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025	TS 2026
Maa- ja vesialueet, netto	-461	-100	0	0	0
Liikenneväylät ja kunnallistekniikka, netto	-472	-1 450	-1 035	-1 135	-580
Liikuntapaikat, puistot, torit ja muut yleiset alueet, netto	-266	-255	-160	-125	-140
Talonrakennus, netto	-1 488	-915	-2 625	-2 490	-2 000
Irtain käyttöomaisuus, netto	-356	-379	-120	-185	-80
Osakkeet ja osuudet, netto	11	0	0	0	0
Investoinnit yhteensä, netto	-2 560	-3 099	-3 940	-3 935	-2 800
Tulot	271	280	0	0	0
Menot	-2 831	-3 379	-3 940	-3 935	-2 800

Talousarviovalmistelijoiden investointiesitykset tulee jättää suunnitelmaesityksen yhteydessä. Investointiesitys sisältää investointia koskevat tavoitteet, arvio kokonaiskustannuksista, hankkeiden jaksottuminen investointimenoina suunnitteluvuosille sekä investointiin saatavat rahoitusosuudet ja muut tulot. Investointiesitys tehdään myös yli 10.000 euron irtaimen käyttöomaisuuden hankinnasta.

Investointeja suunniteltaessa arvioidaan myös niiden vaikutukset käyttötalousmenoihin, poistoaika ja euromääräinen poistolisäys sekä investointien rahoitus. Investointiesityksistä arvioidaan myös, onko investointi palvelutoiminnan sujumiselle välttämätön, parantaako se toiminnan tehokkuutta tai tuottavuutta, tai onko kyseessä kaupungin elinvoimaa selvästi tukeva ja strategian mukainen investointi.

Kokonaisinvestointitasosta, investointikohteista ja toteutusaikatauluista päätetään talousarviovalmistelun aikana.

4 Talousarviovalmistelun sisältö

Talousarviota valmistelevat esihenkilöt ja viranhaltijat tuottavat omat valmisteluaineistonsa toimialajohtajien käyttöön 15.9.2023 mennessä. Valmisteluaineistoon kuuluvat tehtäväalueiden euronääräiset meno- ja tulobudjetit vuodelle 2024, käyttötalouden sanalliset perustelut sekä investointiesitykset.

Budjetointipohjat sekä käyttötalouden sanallisten perustelujen ja investointiesitysten yhdenmukaiset laadintapohjat ovat valmistelijoiden käytettävissä viikolla 34. Käyttötalouden sanallisilla perusteluilla pyritään osoittamaan asetettujen tavoitteiden, tehtävien ja määrärahan käytön välistä riippuvuutta. Perustelut sisältävät seuraavia osakokonaisuuksia:

- Tiivis kuvaus toiminnasta
- Keskeiset toiminnan painopistealueet
- Toiminnan ja toimintaympäristön muutos edelliseen vuoteen verrattuna
- Taloudelliset tavoitteet
- Toiminnalliset tavoitteet
- Henkilöstösuunnitelma.

Sisäisten erien (hallinnon tukipalvelut, tilapalvelut, ruokapalvelut) budjetit lasketaan keskitetysti ja kohdistetaan sovittujen jakoperusteiden mukaisesti. Jakoperusteiden ajantasaisuutta tarkistetaan talousarviovalmistelun edetessä. Valmistelijoiden talousarvioesitysten tulee pohjautua laskelmiin väestönkehityksen ja toimintaympäristön muutoksien vaikutuksista asiakas- ja suoritemääriin.

Toimialajohtajat tarkistavat ja tarvittaessa tarkentavat tehtäväalueiden valmisteluaineistoja, henkilöstösuunnitelmia ja investointiesityksiä. Lisäksi toimialajohtajat tuottavat suunnittelulautakuntien käsiteltäväksi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan suunnitelmat.

Kaupungin johtoryhmä valmistelee osaltaan talousarvioesitysten tasapainotusta kehyksen mukaiseen tulossuunnitelmaan sekä yhteiset suunnitelmakokonaisuudet (henkilöstö- ja koulutussuunnitelmat, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan suunnitelmat).

Kaupunginhallituksen hyväksymä laadintaohje käydään läpi talousarviovalmistelijoiden kanssa yhteisessä starttipalaverissa 22.8.2023. Muita **valmisteluohjeita** antaa talous- ja tietohallintojohtaja, tarvittaessa kaupungin johtoryhmä.